

คู่มือการจัดการความรู้
เทคนิคการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

โดย

รองศาสตราจารย์เนตรชนก บัวนาค
ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์
คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

คู่มือการจัดการความรู้

เทคนิคการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

ในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเป็นขั้นตอนที่นักวิจัยที่ไม่มีประสบการณ์อาจไม่ทราบว่าควรจะเริ่มต้นที่ไหน กับใคร และควรปฏิบัติตนอย่างไร ซึ่งเทคนิคการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. การเลือกชุมชน

ในการคัดเลือกชุมชนหรือพื้นที่การวิจัยนั้น บ่อยครั้งที่มิพื้นที่ในการวิจัยหลายพื้นที่ แต่การเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม จะสามารถทำให้งานวิจัยสามารถดำเนินได้อย่างราบรื่น โดยมีเทคนิค ดังนี้

1.1 ชุมชนต้องมีประเด็นให้ศึกษา ชุมชนนั้นจะต้องมีคุณสมบัติตรงกับขอบเขตการวิจัยที่นักวิจัยต้องการศึกษา เช่น เป็นชุมชนท่องเที่ยว ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติตรงกับที่โครงการวิจัยต้องการศึกษา ชุมชนพื้นที่โบราณคดีอุทยานธรรมทวาราวดี เป็นต้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเลือกพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ ณ อำเภอสูงเนิน

ที่มา ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์, ออนไลน์, 2565.

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=517242470417956&set=pb.100063966222435.-2207520000.&type=3>

1.2 ขนาดของชุมชนต้องมีความเหมาะสม กล่าวคือ เป็นขนาดชุมชนที่ไม่เล็ก หรือ ไม่ใหญ่เกินความสามารถด้านกำลังคน งบประมาณ หรือระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย

1.3 ชุมชนปราศจากความซับซ้อน ความขัดแย้ง มีความปลอดภัย กล่าวคือ ชุมชนนั้นจะต้องไม่มีความขัดแย้งรุนแรงภายในชุมชน นักวิจัยมีความปลอดภัยในการทำงาน

1.4 สะดวกต่อการเดินทาง ชุมชนนั้นจะต้องสามารถเข้าถึงได้สะดวก

ภาพที่ 2 การลงพื้นที่บริการวิชาการควบคู่กับงานวิจัย ณ ศาลาชุมชน อำเภอสูงเนิน
ที่มา ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์, ออนไลน์, 2565.

<https://www.facebook.com/FMS.Research.fanpage/photos/pb.100063966222435.-2207520000./5244914222225140/?type=3>

1.5 มีระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญ เช่น ที่พัก โรงพยาบาล สถานีอนามัย ร้านอาหาร ระบบประปา ระบบอินเทอร์เน็ต/ระบบโทรศัพท์ที่สามารถเข้าถึงได้

1.6 ช่วงเวลาในการลงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมกับชุมชน เช่น ไม่ตรงกับช่วงเวลาเกี่ยวข้าว ช่วงเวลาดำนา ช่วงเวลางานบุญประจำปี

2. การเตรียมตัวลงพื้นที่

2.1 ควรมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน เช่น ใครเป็นผู้นำชุมชน ใครมีบทบาทสำคัญในเรื่องที่เราศึกษา เช่น ปราชญ์ชุมชน หมอพื้นบ้าน เป็นต้น

2.2 เตรียมความพร้อมเรื่องภาษา บ่อยครั้งที่นักวิจัยไม่สามารถพูดภาษาถิ่นได้ ดังนั้นจึงควรมีล่าม หรือนักวิจัยที่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นคนกล่าวทำให้การสื่อสารวิจัยหรือการเก็บข้อมูลเป็นไปด้วยความราบรื่น

2.3 เตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายและสุขภาพ ก่อนที่นักวิจัยจะลงพื้นที่ควรมีการเตรียมความพร้อมร่างกาย เช่น ไม่นานอาหารรสจัดก่อนวันเดินทางเพื่อป้องกันอาการท้องเสีย นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ เพื่อให้มีสภาพร่างกายและสมองที่แจ่มใสพร้อมต่อการรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

2.4 การแต่งตัว นักวิจัยควรแต่งตัวให้เหมาะสมกับสถานที่ที่จะไปเก็บข้อมูล และสะดวกต่อการเคลื่อนไหว เช่น ใส่กางเกงขายาว ใส่เสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ หรือใส่เสื้อผ้าที่เป็นผ้าทอของชุมชน เพื่อสร้างความกลมกลืน หรือความคล้ายคลึงกับชุมชน

ภาพที่ 3 นักวิจัยใส่ผ้าทอชุมชน

ที่มา ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์, ออนไลน์, 2565.

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=517242470417956&set=pb.100063966222435.-2207520000.&type=3>

ภาพที่ 4 นักวิจัยกับสื่อทีมคณะ

ที่มา ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์, ออนไลน์, 2565.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=5244908435559052&set=pb.100063966222435.-2207520000>.

2.5 นักวิจัยควรเตรียมของใช้ที่สำคัญติดตัวไป เช่น เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ สายไฟพ่วง ปากกา ดินสอ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องพริ้นเตอร์ ตลอดจนยาประจำตัว เป็นต้น

2.6 นักวิจัยควรติดต่อประสานงานกับชุมชนไว้ล่วงหน้า โดยระบุนัดหมายวัน เวลา สถานที่ให้ชัดเจน กลุ่มคนที่ต้องการให้เข้าร่วมกิจกรรม และวัตถุประสงค์ของการนัดหมาย เป็นต้น

3. การแนะนำตัวให้คนในชุมชนรู้จัก

การแนะนำตัวให้คนในชุมชนรู้จักนักวิจัย หรือคณะทำงาน มีวิธีการ ดังนี้

- 3.1 ให้บุคคลที่คนในชุมชนนับถือหรือเป็นที่รู้จักดีในชุมชนเป็นผู้แนะนำนักวิจัย/คณะทำงาน
- 3.2 ชี้แจงกับคนในชุมชนว่าคณะวิจัยมาทำอะไรในชุมชน หรือ มีวัตถุประสงค์อะไร

ภาพที่ 5 คณะวิจัยแนะนำคณะทำงานและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำงานวิจัย
ที่มา ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์, ออนไลน์,2565.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=5244908582225704&set=pb.100063966222435.-2207520000>.

- 3.3 ชี้แจงเรื่องวิธีการศึกษา และเวลาในการศึกษา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจในการให้ข้อมูล
- 3.4 ชี้แจงเรื่องผลที่ได้จากการศึกษาจะนำไปทำอะไร
- 3.5 บอกถึงสาเหตุที่เลือกชุมชนหรือพื้นที่ดังกล่าว
- 3.6 ชี้แจงถึงสิ่งที่ชุมชนจะได้จากคณะวิจัย งานวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไร

4. สร้างความสัมพันธ์

นักวิจัยควรรู้จักสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อให้การดำเนินงานวิจัยมีความราบรื่น โดยมีวิธีการ
ดังนี้

- 4.1 มีกริยาวาจาที่เหมาะสม รู้จักกาลเทศะ ไม่ทำตัวโดดเด่นจนผิดสังเกต
- 4.2 สร้างความเป็นมิตรกับทุกคน ยิ้มแย้มแจ่มใส โอบอ้อมอารี

ภาพที่ 6 คณะวิจัยสร้างความเป็นมิตร ตอบข้อซักถามชุมชนเป็นการส่วนตัว

ที่มา ที่มา ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์, ออนไลน์,2565.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=5244908582225704&set=pb.100063966222435.-2207520000>.

- 4.3 ไม่ทำตัวทัดเทียมกับผู้นำในชุมชน ให้เกียรติกับผู้นำชุมชน และคนในชุมชนเสมอ
- 4.4 ห้ามเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง
นักวิจัยต้องวางตัวเป็นกลาง รับทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ แต่ต้องไม่เข้าไปพัวพัน
- 4.5 หลีกเลี่ยงการถามคำถามส่วนตัว คำถามที่สร้างความอึดอัดในการตอบ
- 4.6 รู้จักสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น ไปมาหาสู่อย่างสม่ำเสมอ เข้าร่วมงานเทศกาล
ต่างๆของชุมชน เช่น งานบุญ งานบวช
- 4.7 มีความจริงใจต่อชุมชน มีจิตอาสา ต้องการช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงใจและเต็มใจ

เอกสารอ้างอิง

ฝ่ายวิจัยและเครือข่ายสัมพันธ์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2565). กิจกรรมและ
ข่าวประชาสัมพันธ์. <https://www.facebook.com/FMS.Research.fanpage>.

เนตรชนก บัวนาค. (2565). โครงการตำราเฉลิมพระเกียรติ การวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์. นครราชสีมา :
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.